

METODIKA PRŮZKUMU

Stavebně historický průzkum měšťanského domu čp. 39, který je součástí bloku řadových domů na jižní straně Velkého náměstí v Kroměříži, byl realizován v měsících březnu až září 2015. Investorem zakázky byla firma PMS Reality a.s. se sídlem v Hanušovicích. Průzkum byl vypracován jako podklad pro projekt celkové rekonstrukce budovy. Archivní plány a informace byly získány z archivu Zemského archivu v Opavě, pobočky v Olomouci, Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Kroměříži a archivu stavebního úřadu v Kroměříži. Zaměření stávajícího stavu, zpracovatelem částečně doplněné, bylo provedeno v roce 1998 v měřítku 1:50. Vyhotoviteli stavebně historického průzkumu bylo zaměření předáno zadavatelem. Suterén byl orientačně doměřen až v srpnu 2015, jeho provedení je ale jen schematické.

Stavebně historický průzkum byl prováděn tradiční analytickou nedestruktivní formou. Zpracován byl podle vlastní metodiky, s přihlédnutím k metodice památkové péče a SÚRPMO Praha. Průzkum zahrnoval tři nadzemní a podzemní podlaží objektu.

Stavebně historický průzkum byl vypracován podle požadavku investora ve dvou stejných provedeních a v elektronické podobě. Součástí průzkumu jsou stručné stavební dějiny budovy, fotografická dokumentace, reprodukce dochovaných plánů a dobových fotografií, výčet nejvýznamnějších konstrukcí a detailů, které by měly být zachovány, seznam hlavních stavebních a architektonických závad, doporučující návrh památkové obnovy a plánovou dokumentaci, obsahující stavebně historickou analýzu a rozbor konstrukcí.

Oba zhotovené průzkumy, včetně elektronického zpracování, byly předány investorovi. Výsledky průzkumů jsou duchovním majetkem autora a jejich zveřejnění a použití, s výjimkou dohodnutého užití s investorem, podléhá autorskému zákonu.

MAJITELÉ DOMU

Řadový dům čp. 39, číslo orientační 23, měl roku 1770 číslo popisné 38. Václav Peřinka ve svém místopisu uvádí dům pod číslem popisným 41 a číslem orientačním 13. Dům, nazývaný domem regentským, vznikl sloučením dvou starších domů, vybudovaných na úzkých hloubkově orientovaných gotických parcelách. Podle Peřinky byl v roce 1612 majitelem levého domu pan Adam Kravařský ze Šlejnic, majitel Nových zámků u Nesovic, a měl ho již zaplacený. Majitelem pravého z domů byla Anna Holcarka. Oceněn byl na 4000 zlatých moravských a ročně byl splácen po 100 zlatých. Adam Kravařský ze Šlejvic, který v letech 1602–1610 vlastnil panství Kvasice, svůj kroměřížský dům držel ještě roku 1624. Zúčastnil se stavovského povstání v roce 1618 a byl proto nazván „zlomluvníkem a žvácem proti papeži, císaři a víře katolické“. Vlastnil tehdy domy v Kroměříži a Olomouci, vinohrad a statky Nové Zámky u Bučovic a Milovice. Všechny tyto majetky mu byly zkonfiskovány. Roku 1624 mu císař na živobytí daroval 2000 tolarů a tři čtvrtiny vinohradu. Počátkem roku 1625 už nebyl mezi živými.

Anna Holcarka, která založila mešní fundaci 100 zlatých, zemřela 8. prosince 1613. Oba domy byly prosté všech platů robot a dávek, příslušné výsadní listiny ale při požáru roku 1643 shořely. Šlejnicovský dům získal roku 1629 Hanuš Kryštof Orlík z Laziska, který byl už roku 1610 biskupovým mundšenkem a roku 1617 úředníkem na biskupském hukvaldském panství. Jeho manželkou byla Ludmila Bergovna z Bergu, která dům po jeho smrti zdědila. Její sestru Magdalenu si vzal Ludvík Alexandr Prišenk z Lindenhofu, který už roku 1621 držel sousední levý dům po Anně Holcarce. Roku 1629 byl již mrtev, dům vlastnila vdova Magdalena, která se následně provdala za Václava Kladrubského ze Svrčova a na Heroticích. Protože jí sestra Ludmila dlužila značné peníze, které ona půjčila jejímu manželovi, dům jí nakonec připadl.

Magdalena Prišenková prodala svůj dům 1. července 1649 za 2 800 zlatých vrchnímu regentovi všech biskupských panství a veliteli hradu Hukvaldy panu Janu Mikuláši Reitrovi z Hornberka. Ten téhož dne a roku koupil od ní i sousední pravý dům, spolu se spáleným dvorem na Kovářském předměstí za 800 rýnských. Obě kupní smlouvy ratifikoval 20. července 1649, v zastoupení biskupa Leopolda Viléma, administrátor Roderich hrabě Saithilier. Protože výsadní listiny shořely při požáru roku 1643, požádal regent městskou radu o vydání nových. Kroměřížská rada mu 8. prosince 1649 potvrdila, že dům i dvůr byly osvobozeny od veškerých dávek, robot i dalších povinností. Vydané privilegium bylo confirmováno olomouckou kapitulou a 26. ledna 1650 v Bruselu nově potvrzeno biskupem Leopoldem Vilémem.

Hejtman Reiter z Hornberka domy nákladně přestavěl a roku 1652 sloučil v jeden. Po přestavbě mu biskup ve Vídni 24. června 1662 znovu obnovil získaná privilegia. Podle komínové daně placené v roce 1671 byl dům velmi výstavný, daň byla vyměřena celkem z 9 komínů. Sloučený dům zprvu odkázal svému bratrovi, ale závět' nakonec dodatkem z 1. srpna 1667 upravil tak, že dům odkázal biskupovi Karlu Liechtensteinovi z Kastelkorna s podmínkou, že ten koupí bratrovi jiný dům na náměstí. Biskup pak sloučil dům s biskupským statkem. V majetku biskupství zůstal dům do roku 1955, kdy přešel na místní Domovní správu. Příslušnost k majetku biskupa dokládá kamenná erbovní deska na fasádě se znakem biskupa Karla Liechtensteina z Kastelkorna.

STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

Dům čp. 39 je součástí bloku domů na jižní straně Velkého náměstí, které bylo hlavním urbanistickým i komunikačním jádrem města už od svého středověkého vzniku. Ve středověku byl u Kroměříže brod přes řeku Moravu a významná křižovatka obchodních cest Jantarové a Solné stezky. První písemná zpráva o Kroměříži pochází z roku 1110. Na arabské mapě, která je přílohou knihy *Tabula Rogeriana* z roku 1154, je toto místo označováno jako *Agra*. V roce 1207 český král Přemysl Otakar I. potvrdil olomouckému biskupovi Robertovi vlastnictví vsi Kroměříž, kterou jeho předchůdce biskup Jan II. koupil za 300 hřiven od olomouckého údělného knížete Oty Černého.

Olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku (1245–1281) vysadil roku 1260 tuto trhovou ves na gotické město. V něm si olomoučtí biskupové následně vybudovali své reprezentativní letní sídlo, do něhož přesunuly část svého úřednictva ze správy olomoucké diecéze. Brunem na hrad přestavěný románský dvorec se tím stal jádrem manské organizace olomouckého biskupství. Za husitských válek Kroměříž velmi utrpěla. Biskup Stanislav I. Turzo zahájil na přelomu 15. a 16. století přestavbu gotického hradu na zámek. Také za třicetileté války město utrpělo velkou újmu, když roku 1643 a 1645 Kroměříž dvakrát strádala vpádem švédských vojsk a kdy město bylo vypáleno. Obyvatelstvo také zdecimovala následná morová epidemie. V roce 1644 zůstalo jen 69 domů, které ale byly také pobořeny. Rozsáhlou obnovu města zahájil v šedesátých letech 17. století olomoucký biskup Karel II. z Liechtensteinu-Kastelkorna.

Brunem vysazené gotické město mělo tvar nepravidelného oválu se dvěma bránami, na jihozápadě Kovářskou, zbořenou roku 1857, a severovýchodě Vodní, nebo také Moravskou, zbořenou roku 1855. Kovářská brána byla také nazývána bránou Horní, Vodní brána bránou Dolní. Brána Mlýnská u zámku patřila

biskupovi a měla v dispozici města podružnější význam. Urbanistickou páteří města byla spojnice obou městských bran.

Zbytkem po původní trhové osadě je prostor kolem někdejšího tržního prostoru s románským kostelem, nazývaného později Koňský, nebo Zelný trh a nyní Riegrovo náměstí. Dispozice druhého městského jádra vysazeného biskupem Brunem má všechny znaky kolonizační lokace, pravouhlé tržní náměstí, z něhož kolmo vybíhají ulice k branám, nebo k hradbám. Středověká Kroměříž se po té stala srostlicí tří sídelních útvarů: Hradního sídla biskupského majitele města, slovanské před lokační tržní vsí, s románským kostelem Panny Marie a lokačního gotického města, s johanitským špitálem a kostelem sv. Jana Křtitele a novostavbou raně gotického kostela sv. Mořice.

Lokačnímu založení osídlení kolem Velkého náměstí odpovídá hloubkově orientovaná úzká gotická parcelace domů se štíty obrácenými do tržního prostoru. Původní lokační domy byly patrně z velké části jen provizorními přízemními domy, z velké části jen dřevěnými, které byly postupně nahrazovány výstavnějšími domy z lomového kamene a cihel. Gotické lokační domy většinou zmizely bez větších stop. Velká část z nich byla sloučena do větších staveb při pozdně gotických a renesančních přestavbách. Zachovala se proto většinou jen malá část jejich obvodového zdiva. Platí to rovněž i pro nejstarší z dochovaných gotických sklepů, z nichž nejstarší zřejmě pocházejí teprve z druhé poloviny 15. století.

Velká část gotických domů byla úplně zbořena a nahrazena novostavbami. Velké přestavby byly ve značném počtu v Kroměříži realizovány ve druhé polovině 17. století při obnově města vypáleného a pobořeného za třicetileté války. V 16. století byly již všechny patrové domy kolem náměstí a také některé ve Vodní a Kovářské ulici opatřeny průchozím podloubím. Řada z domů byla na průčelích zdobena sgrafity, z části i figurálními, a renesančním portály. Z této výzdoby se však zachovalo jen poměrně málo. Rozsáhlejšími úpravami prošly některé z domů i v 18. a 19. století, kdy došlo u řady domů k razantním přeměnám fasád průčelí. Ve druhé polovině 19. století velmi utrpěla renesanční podloubí, která byla masově

využívána na kupecké krámy a řemeslnické dílny. Výše uvedený vývoj se týkal také domu čp. 39.

Pravá část průčelí sloučeného je zdobena ornamentálními a figurálními renesančními sgrafity. Členěna je čtyřmi okny. V době vzniku sgrafit měl dům dvoutraktovou hloubkovou dispozici a byl pouze jednopatrový. Nad průčelím se vypínal stupňovitý štít, členěný vpadlými výplněmi. Při sjednocení obou domů byl štít odstraněn a sgrafita zalíčena. Roku 1875 bylo zazděno podloubí, jehož dva oblouky levé části domu byly rovněž zdobeny sgrafity.

Sgrafita byla opět nalezena při další stavební obnově fasády na konci 19. století, o čemž informovalo Ústřední ředitelství kapitulních statků v Kroměříži vídeňskou centrální památkovou komisi v prosinci roku 1899. Příslušný konzervátor památkové péče Vilém Dvořák oznámil, že sgrafita mají jen malou uměleckou hodnotu. Nedošlo proto k jejich odkrytí a restaurování a sondy byly znovu omítnuty.

Teprve po převodu domu do rukou státu byla sgrafita plošně v roce 1950 odkryta a roku 1953 Antonínem Zeithammerem restaurována. Už v roce 1977 byla však sgrafita ve špatném stavu a musela být v roce 1986 znovu restaurována, tentokrát restaurátory J. Cechlem a F. Sedlákem. Poslední restaurátorský zásah provedli roku 1997 K. Švuger a D. Zeman.

Z analogie i typologie sgrafitové výzdoby lze předpokládat, že vznikla v polovině 16. století. Oblouky podloubí rámuji ornamentální sgrafitové pásové vlysy. Nadokenní římsy oken prvního patra doplňují sgrafitové frontony tvořené dvojicí symetricky komponovaných delfínů a maskaronem. Pod okny opticky odděluje patro od přízemí sgrafitový vlys s motivem maskaronů a váz,

Mezi okny prvního patra jsou umístěna figurální sgrafita medvědáře, archanděla Michaela vázícího lidské duše a figura muže v renesančním oděvu s maskou na břiše. Podle P. Weissera má postava medvědáře význam, který vystihuje vyobrazení s medvěďárem v emblematickém kompendiu Jacoba Brucka *Emblemata moralia et bellica* z roku 1615 ilustrovaném Mathiasem Merianem, který ve

Weisserově překladu zní „*Medvěd brtník ten si zkusí, / když na povel tančit musí. / Stejně člověk zkusí dosti, / trpí denně pod vrchností.*“

Sgrafito s námětem vážení lidských duší, tak zvané Psychostasis zobrazuje klasické téma, známé už z mnoha gotických vyobrazení. Existuje pro ně řada příkladů; ze 14. století například z nástěnných maleb v kostele sv. Mořice v Mouřeníně. Vedlejší pole vedle Psychostatis je prázdné. Weisser se domnívá, že mohlo původně vyplňovat obraz pekelné brány Levitanovou tlamou. Je ale spíše pravděpodobné, že šlo o figuru Panny Marie, přimlouvající se za hříšníky, jak je tomu například již ve zmíněném Mouřeníně. Tomu by zdá se lépe odpovídalo centrální umístění i největší šířka dnes prázdného pole.

Muž s maskou na břiše, patrně Kejkliř, je protikladem postavy Medvědáře. Divadelní masku, obvykle symbolizující přetvářku a klam, mají podobné postavy na různých částech těla. Přemístěním obličeje na břicho či na jinou část těla se tam přesouvá i sídlo rozumu a tělo snadněji podléhá nízkým pudům. Podle Wiessera je honosně oblečený muž s maskou na břiše, symbolem přetvářky, který se podílí na utváření pravidel společnosti a kterého v den Posledního soudu dostihne Boží spravedlnost.

Ve druhém patře, nad nímž se vypínal původně stupňovitý atikový štít, je mezi okenní pás se sgrafitovou výzdobou nižší, než jsou ostění nynějších oken a odpovídá výšce původních zaniklých oken renesančních. První vpadlé pole zleva vyplňuje figura nebeského andělského soudce, k němuž v prosebném gestu vzhlíží s nadějí kající se nahý Neřestník se ztopořeným údem a křížkem na krku. Vlevo se nachází pole s andělem Rafaelem. Jeho hebrejské jméno zní *Refáél*, což znamená „Bůh uzdravuje“. Rafael je považován za anděla uzdravovatele, protože na Boží příkaz uzdravil Sáru a Tóbita, a za anděla průvodce, protože doprovázel a ochraňoval na dlouhé cestě Tobiáše. V tomto smyslu provází před boží soud i onoho kajícího. Weisser považuje postavu soudce za persifláž Krista, ačkoliv ta má dvě zřetelně mohutná andělská křídla. Po pravé straně soudce je zobrazen

lehkovážný pištec, nic nedbající božího soudu. Na něj navazuje ďábelská figura blasfemicky kálející do díže.

Mezi druhým a třetím oknem se zachovala pole se lvem a maskaronem. Lev se zdá být v kontextu ikonografie výzdoby fasády negativní silou, jak o tom například svědčí citát z prvního listu apoštola Petra. V 5. kapitole, ve verši 5.

se zde uvádí napomenutí: „*Budte strážliví! Budte bdělí! Váš protivník, ďábel obchází jako lev řvoucí a hledá, koho by pohltil.*“

Podle jen průměrné umělecké kvality vyobrazení lze soudit, že sgrafita nejspíše vytvořil anonymní domácí řemeslník, nepříliš zběhlý ve figurální kresbě a modelaci, podle zadaného ikonografického programu.

Jak již bylo řečeno, dnešní dům čp. 39 vznikl sloučením dvou původně samostatných gotických domů. Dokládají to složitě uspořádané suterény, dnes rovněž sloučené a propojené. O jejich pozdně gotickém jádru lze usuzovat jak z použitého lomového zdiva, tak průběhu použitých valených nízko založených kleneb. Na některých klenbách se dochovaly i zbytky otisků po šalovacích prknech. Přední část gotického sklepa v pravé části dispozice zasahuje do renesančního podloubí a lze se domnívat, že tento sklep byl původně přístupný zvenčí.

Pozdně gotického původu jsou v levé části dispozice suterénního podlaží dva malé sklepy, s charakteristickými omítanými valenými klenbami. Na tyto prostory zřejmě původně navazovaly další pozdně gotické sklepní prostory, které později překryly nosné konstrukce renesančního schodiště. Gotické zdivo zjištěné v suterénu se vyskytuje také v přízemí.

Pozdně gotické suterény byly v následném historickém stavebním vývoji rozšířeny o prostornější renesanční sklepy, z části již zaklenutými cihelnými valenými klenbami. Patrně až v 18. století, nebo dokonce až v 19. století vznikl malý úzký sklípek se třemi nikami se segmentovými záklenky a samostatným, dnes jen fragmentárně dochovaným, cihelným schodištěm. Důvod vzniku tohoto samostatně přístupného sklípku je dnes obtížně vysvětlitelný. Zřejmě ale souvisel s odlišným specifickým využitím, který vyžadoval bezpečný oddělený přístup do

suterénu. Sklípek byl patrně využíván v době, kdy existoval poblíž něho kupecký krám, zatím doložený až z 19. století. Jak a zda s tímto podzemním prostorem už od počátku souvisel některý z přilehlých sklepů, zatím nevíme.

V 19. století došlo ke vzniku dalšího samostatného sklepa a to v souvislosti s vybudování druhého patra. Z důvodu většího počtu uživatelů byly odděleny dva příčkami osamostatněny další sklepy a upraven vstup do starších částí suterénu. Následně byly ve sklepech zřízeny sklepní kóje, dělené lat'ovými příčkami. O využití sklepů a jejich rozdělení mezi jednotlivé nájemníky nás informuje starý schematický situační plánec opatřený jejich jmény. (Obr. 15) Celkem je na plánu dokumentováno 8 oddělených sklepů a dva další sklípky pod bytem domovníka ve dvoře.

Na obou nejstarších vedutách, Willenbergrově z roku 1593 (Obr. 4) a monogramisty CM z roku 1597 (Obr. 3) není dům zachycen. Schematicky se objevuje se až na vedutě z třetí čtvrtiny 17. století. (Obr. 25) Renesanční dům je již stavebně sjednocen a jeho průčelí je ukončeno atikou. Na situační mapě Stablního katastru z roku 1830 má dům již dnešní půdorys. Za jeho dvorním křídlem se v místě dnešního Arcibiskupského církevního gymnázia nacházelo prostranství s kašnou. (Obr. 1) Wernerova veduta Kroměříže z první třetiny 18. století dům, nezobrazuje. (Obr. 6)

Na dobových fotografiích je doloženo zazdění podloubí i stav celého průčelí. (Obr. 8–9) Průčelní křídlo domu má sedlovou střechu se střešním hřebenem rovnoběžným s průčelím. V obou patrech je prolomeno sedmi okny. Čtyři zazděné oblouky podloubí mají odlišné uzavření. Do zazděného oblouku podloubí na pravé straně průčelí je vložen dřevěný obchodní výklad, se vstupem po pravé straně. V zazděném oblouku proti vstupu do domu je na fasádě vymodelován portál ukončený segmentovým obloukem a vedle něj pravoúhlý dveřní otvor. Obojí je propojeno společnou přímou nadpražní římsou.

Do dvou zazděných oblouků na levé straně průčelí jsou vloženy dřevěné obchodní výplně, krajní se vstupem, vedlejší se dvěma okny, rovněž nahoře

propojené společnou přímou nadpražní římsou. Na fasádě se nachází kamenná raně barokní erbovní deska, sgrafita nebyla tehdy dosud odkryta. Na jiné dobové fotografii (Obr. 10) má obchod na levé straně vytaženou plátěnou markýzu.

K otevírání podloubí došlo v obou částech domu postupně. (Obr. 14) Pravý dům ho má, na fotografii z doby kolem roku 1960, již otevřeno. Sgrafita jsou již odkryta a restaurována. U obou domů jsou také již nově přizděny opěrné pilíře. U levé části domu jsou oblouky podloubí přiznány jen v náznaku, mírnou oblouky ukončenými vpadlinami.

Způsob stavební úpravy a využití podloubí jsou zřejmé z plánů z roku 1875, kdy došlo k jeho zazdění. (Obr. 13) Na plánu je navrženo vybourání všech šesti opěrných pilířů a zazdění všech čtyř oblouků podloubí. V něm byl navržen vstup do domu a příčkami oddělené pět malých obchodů. Za nimi se v prvním traktu přízemí nacházel pokoj a za ním kuchyně s pecí. V pokoji stála v sousedství pece obdélná kachlová kamna. Za druhým traktem se rozkládala předsíň, schodiště do patra a v zadní části pokoj s obdélnými kachlovými kamny. Dispozici třetího traktu tvořila za obchodem a průchodem do domu předsíň a průjezd do dvora, do něhož byla vložena spíže a dřevník. Na čtvrtý z obchodů, ve třetím traktu, navazovala další obchodní místnost, za ní dřevník přístupný z průjezdu, a úplně vzadu lednice. Také za pátým obchodem ve čtvrtém traktu přízemí se nacházela druhá z jeho místností, dřevník a na konci dvě komory. (Obr. 14)

Z plánu, rovněž uloženém v archivu někdejšího Ústředního ředitelství kapitulních statků v Kroměříži, je známo i dobové využití všech podlaží domu po vybudování druhého podlaží, včetně dvorních křídel. (Obr. 19) Jednotlivé místnosti jsou označeny římskými čísly a podle svého označení malými písmeny abecedy. Jejich význam je uveden v připojené legendě. Zaznamenány jsou polohy kachlových kamen a kuchyňských pecí. Plán patrně pochází z první poloviny 20. století, protože jsou zde již vyznačeny úpravy obchodů doložených na nejstarší fotografii průčelí.

V přízemí (Obr. 16) se nyní v prvním i druhém traktu nachází cukrárna, k níž náleží další obchodní místnost v prvním traktu, v níž byl dříve pokoj. Za ním je kuchyně využívaná rovněž cukrářem. K ní přiléhá dvorek cukrárny, do něhož jsou vestavěny záchody a dřevník. Velká cukrářská pec je v zadní části druhého traktu za schodištěm do patra. Zadní část pravého traktu přízemí předního domu je využívána jako dřevníky.

Přízemí levého dvorního křídla je využito pro dva pokoje, komoru a schodiště do patra. V přízemí pravého dvorního křídla se směrem od předního k zadnímu křídlo nachází kuchyně dva pokoje a dva dřevníky. V zadním dvorním křídle byla v přízemí zleva doprava sušárna, dva pokoje, komora, průjezd a místnost využíván úřadem sídlícím v přilehlé části vedlejšího domu. V dvouraktové části zadního křídla byla zřízena společná prádelna s pecí na ohřev vody a nádobami určenými k praní. Z prádelny byl přístupný dřevník a komora.

V prvním patře předního domu byly, v prvním traktu odleva, za pokojem menší světnice a dvě předsíně. Další část příslušenosti k bytu se záchodem a kuchyní vyplňovala patro levého dvorního křídla. Na obytnou místnost ve druhém traktu navazovala alkovna, obojí náleželo ještě k bytu v prvním traktu. Za nimi byla schodištní hala a střecha dřevníku stojícího ve dvoře.

Druhý reprezentativní byt vyplňoval třetí a čtvrtý trakt průčelního křídla. Při průčelí tvořily jeho dispozici dvě velké obytné místnosti, na ně navazovala ve třetím traktu alkovna, předsín a pokoj obrácený do dvora. Z předsíně byla přístupná chodbička se záchodem na konci, která byla již připojena k prvním a druhému traktu. Za pokojem ve čtvrtém traktu byla kuchyně a za ní pokoj, původně patrně pro služku.

V patře pravého křídla byla směrem od průčelního křídla kuchyně, za ní vřeteno schodiště do podkrovní, předsín přístupná venkovním schodištěm, a tři pokoje s kachlovými kamny. Patro při zadním průčelí zadního křídla vyplňovaly čtyři světnice, k průjezdu směrem do dvora přiléhala chodba vynesena obloukovým pasem. Rozšířená část tohoto křídla měla především technické využití. Nalézalo se

zde druhé, dnes již neexistující vřetenové schodiště, kuchyně, předsíň, další přímé rameno schodiště a záchod.

V první traktu druhého patra předního domu byla za pokojem při průčelí předsíň, za ní vstupní hala, kuchyně s pecí a malý pokojík. Z kuchyně byl přístupný záchod pro služku. Druhý záchod pro panstvo se nacházel v předsíni. K tomuto bytu příslušela i dispozice ve druhém traktu. Za obytnou místností při průčelí k ní náležela alkovna a v zadní části pokojík. Ve třetím a čtvrtém traktu se nacházel druhý byt druhého patra. V přední místnosti ve třetím traktu byla alkovna, k níž přiléhala z boku malá předsíňka. Střed tohoto traktu vyplňovala velká hala, z níž byla zleva přístupná chodbička se záchodem, kopírující dispozici z prvního patra. Vzadu byly dva pokojíky se samostatnými vstupy z haly, které bylo možno využívat pro případné podnájemníky. Zadní část čtvrtého traktu byla vyhrazena kuchyni, za ní předsíni s komorou a na konci zadnímu pokoji.

O výše uvedených dispozicích jednotlivých podlaží podrobně informuji proto, že patří k významným příkladům precizního funkčního využití reprezentativních měšťanských domů v 19. století, které dokládá hierarchické uspořádání jednotlivých domovních částí, systém komunikace, otápění, i rozmístění technického zázemí. Je velkou škodou, že některá uzlová místa této dispozice byla v průběhu adaptačních prací odstraněna, nebo pozměněna.

V archivu Stavebního úřadu a Národního památkového ústavu v Kroměříži jsou doloženy následující novější stavební úpravy. V roce 1920 požádal majitel cukrářství Jaroslav Frýba o souhlas s výměnou obchodního výkladu. Cukrářskou pekárnu v domě tehdy provozoval cukrářský pekař Jan Friedl. Pec stála v kuchyni za cukrárnou už v roce 1901. Na provoz pekárny si stěžovali obyvatelé domu, které obtěžoval neustálý kouř z nízkého pekárenského komína. Roku 1934 požádali manželé Antonín a Žofie Chlodoví o povolení úpravy okna do náměstí na vstupní dveře v pronajaté prodejně tabáku. Plán vypracoval Arcibiskupský stavební úřad.

V roce 1958 byla v bytě v 1. patře vložena dělicí přička a vytvořena tím kuchyně. Práce realizoval místní OSP. V padesátých letech byly při restaurování

sgrafit provedeny doplňky a rekonstrukce, které byly při následných restaurováních respektovány. Restaurátorské práce provedli restaurátoři Cechl, Sedlák a Štorch. Roku 1965 byla do dispozice 1. patra vložena samostatná sociální zařízení, koupelny a záchody. V roce 1973 došlo v domě k instalaci prvních plynových topidel, tak zvaných WAW. V letech 1974–1975 byly obnoveny všechny fasády, provedena částečná výměna oken a provedeno další restaurování sgrafit. Fasádní práce opět provedl místní Okresní stavební podnik. Došlo také k částečnému rozebrání pálené střešní krytiny pro vyzdění nových komínů. U zadní fasády došlo k úplnému odstranění starých omítek, ve dvoře zhruba z 40%. Upraven byl dvorní vstup do opravy kancelářských strojů, osazeno několik nových dveří, přeložena eternitová střešní krytina a odbourána jedna z místností ve dvoře. Na opěrné pilíře byla položena nová pálená krytina. Současně byla opravena opěrná zídka za čp. 39 a čp. 40. Ve druhém patře došlo k opravě dveří, odstranění jedné z palubových podlah. Osazeny byly také některé nové dveřní zárubně a vyměněny okenní výplně.

Průběžně byly podle potřeb nájemníků v bytech následně prováděny drobné stavební úpravy a běžná údržba. V roce 1986 bylo kolaudováno opětovné restaurování průčelní fasády. Roku 1991 došlo k vybourání nového dveřního otvoru pro provozovnu městské tiskárny. V roce 1995 byla očištěna sgrafita a provedena oprava fasády. Barevnost navrhl ing. arch. Petr Bumbálek z ateliéru Trigon Kroměříž. Téhož roku byly opravovány podlahy a sociální zařízení v domě čp. 39 i 40. V nebytových prostorách byla upravena podle plánu ing. Pleváka čajovna s prodejnou.

V roce 1996 byly při průjezdu v zadní části domu z někdejších skladů upraveny prostory pro městskou tiskárnu. Byla položena keramická dlažba o keramické obklady, opraveny omítky na zastropení, osazeny nové výplně dveří a oken. Tyto stavební úpravy navrhl ing. Vladimír Navrátil z Kroměříže. Následujícího roku byl proveden restaurátorský průzkum fasády průčelí za účasti restaurátorů Karla Švanga, Davida Zemana a Michala Blažka. Restaurována byla kamenná erbovní deska na průčelí. Uvedených restaurátorských prací se zúčastnil

také Jan Turský a Igor Kalina a za restaurátorskou školu v Litomyšli Marie Sébová a Jiří Látal. Dveře do suterénů a kovanou vstupní mříž navrhl ing. arch. Petr Bumbálek.

Rekonstrukce elektroinstalace a opravy v průjezdu a na schodišti byly realizovány v roce 1998 podle návrhu ing. Pavla Horáka. Následujícího roku byla ve dvoře vyměněna trojdílná okna za okna dvojdílná, upraven dvůr a opraveny fasády ve dvoře. Základní plochy byly navrženy ve světlém, vystupující plochy v tmavším okru. Do oken obrácených do Pilařovy ulice byly osazeny troje mříže. Zřízen byl nový vstup do čajovny podle návrhu ing. Petra Bumbálka. V roce 2001 byla vyměněna novodobá dlažba v podloubí za dlažbu pískovcovou a vypracován projekt obnovy střešního pláště firmou *Trigon projekt s. r. o.*, zastoupenou ing. M. Kovářem. V roce 2002 provedla firma *Pyrus Brno* sanaci krovu. Opraveno bylo nerovné dláždění v průjezdu.

Roku 2003 byly podle projektu ing. Gregora opraveny opěrné zídky u domů čp. 39 a čp. 40, roku 2004 došlo k přeměně bývalého muzejního depozitáře v prvním patře na bytové prostory. Některé zde osazené originální dveře a okna byly předány Muzeu Kroměřížska. V bývalém depozitáři byly průzkumem zjištěny fragmenty historických maleb. Firmou *Helifix cz s. r. o.* byly sanovány trhliny ve zdivu. Roku 2005 byly v prvním patře osazeny nové vstupní dveře. Kamenný portál v interiéru patra byl restaurován roku 2006. V roce 2007 byla v interiéru obnovena kachlová kamna, přesunutá na nynější místo v roce 2005.

Pokud shrneme dosavadní poznatky o stavebním vývoji domu, můžeme konstatovat, že na místě nynější čísla popisného 39 stály v minulosti dva středověké domy, které vznikly nejpozději při parcelaci středu města, provedeného v souvislosti s jeho založením olomouckým biskupem Brunem ze Schauenburku (1245–1281) roku 1260. Tyto domy byly následně pozdně goticky a renezančně přestavěny. Z gotické stavební fáze se dochovala jádra jejich suterénů, obsahující sklepy vyzděné z lomového kamene, z části i s maltovými otisky po deskách šalování, charakteristickými pro tuto dobu. U pravé části dnešního podzemního

podlaží se dochoval sklep zasahující až pod renesanční podloubí, což může naznačovat, že některý z nejstarších gotických sklepů mohl být přístupný z venčí. Je patrně to naznačuje i nedávný nález relikvií podzemního zdiva před domem, který ale nebyl dosud prozkoumán a interpretován.

Až do třicetileté války probíhal stavební vývoj obou domů, které byly tehdy v držení rozdílných majitelů, odděleně. Oba byly pozdně goticky a renesančně přestavěny. U levého z renesančních domů se průjezd do dvora, kde se obvykle nalézalo hospodářské zázemí se stájí a chlévem, nejspíše nacházel v místě nynějšího schodiště, které sice vzniklo již po polovině 17. století, ale ještě si dochovalo pozdně renesanční tvarosloví. Dokládají to ostatně oba dochované manýristické portály z doby krátce po stavebním sloučení obou domů; portál v patře i s erbem stavebníka s letopočtem 1667.

Rozdílný vývoj obou domů dokládá rovněž typologie renesančních kleneb interiérů v přízemí, které jsou odlišné. Podle dochovaného ostře vytaženého hřebínku v přízemí levého z domů, soudím, že jeho renesanční přestavba mohla být provedena o něco dříve. Evidentní rozdílem je také výzdoba průčelí obou renesančních domů, z nichž ten pravý honosnější byl vyzdoben sgrafity.

Dům Adama Kravařského ze Šlejvic, účastníka stavovského povstání, byl po bitvě na Bílé hoře zkonfiskován. Získal ho Orlík z Laziska, dvorní mundšenk kardinála Františka z Dietrichštejna. Od roku 1649 dům vlastnil vrchní regent všech biskupských panství a velitel hradu Hukvaldy Mikuláš Reiter z Hornberka (1604? – 1669). Ten koupil sousední dům a oba domy stavebně i majetkově sloučil. Podle letopočtu na portále v patře byla celá manýristická přestavba dokončena roku 1667.

O životě tohoto stavebníka máme první zprávu až z roku 1644, kdy ho do velitelské funkce jmenoval olomoucký biskup arcivévoda Leopold Vilém. Reiter nastoupil vojenskou dráhu a jako důstojník se stal pobočníkem arcivévodovým pobočníkem. Reiterovy vojenské zkušenosti patrně vedly arcivévodu roku 1644 k jeho jmenování velitelem biskupského hradu Hukvaldy na Moravě a následně regentem všech biskupských panství. Reiter patřil k společenským osobnostem, byl

velkým milovníkem a znalcem hudby. Byl spřátelen s českým skladatelem Adamem Michnou z Otradovic (1600 – 1676), se kterým se patrně znal už ze školních let. Osobně se znal i se skladatelem Alberikem Mazákem (1609 – 1661) i s některými členy císařské dvorní kapely a snad se zasloužil i o hudební vzdělání trubače a skladatele Pavla Vejvanovského (1639? – 1683).

Do bývalého průjezdu levého z domů bylo vestavěno schodiště, jehož dolní podesta byla uzavřena vstupem s manýristickým portálem. Další manýristický portál byl osazen při vstupu z horní podesty do regentova bytu. V duchu dobového stavebního názoru byla kromě vnitřní dispozice manýristicky sjednocena také fasáda průčelí. Při této úpravě došlo k zalíčení sgrafit na průčelí někdejšího levého renesančního domu. Průčelí obou renesančních domů byla ukončena zdobenými atikami, plastické členění a ukončení manýristické fasády neznáme, zanikla asi v průběhu 19. století.

V 18. století byly ke sjednocenému domu připojeny tři patrová dvorní křídla, která zde téměř nahradila starší dvorní zástavbu. Její relikty snad můžeme očekávat v zadním dvorním křídle, obráceném do Pilařovy ulice. Je také otázkou, zda nemohou ze starší barokní doby pocházet i interiéry kolem obou vřetenových schodišť. Tyto otázky bude ale možné definitivně vyřešit až v průběhu následné obnovy a rekonstrukce. Podle dochovaných barokních schodišť soudím, že už v 18. století byla všechna dvorní křídla patrová.

V 19. století došlo ve dvorních fasádách ke stavebním úpravám, které zanechaly stopy zejména v interiérech patra, kde se z části dochovala jednoduchá stropní zrcadla. Jsou dochována jen v patře zadního křídla. Krajiní zrcadlo bylo odstraněno při novodobé vestavbě kovového schodiště. Stropy v patře obou bočních dvorních křídel byla novodobě upravována. Mohla mít původně i příznané trémové stropy, jejichž existenci doporučuji ověřit sondami.

V první polovině 19. století vzniklo nad předním domem druhé patro se dvěma velkými byty, které byly následně dispozičně novodobě změněny, zejména

ve 20. století, kdy došlo k jejich dalšímu dělení a vestavbě sociálních zařízení. Podobně byly tehdy adaptovány i obě nižší nadzemní podlaží.

ROZBOR KONSTRUKCÍ

Dům čp 39 tvoří nedílnou součást bloku domů na jižní straně nejvýznamnějšího kroměřížského veřejného prostoru, dnes nazývaného Velké náměstí. Má parcelní číslo 265 a číslo popisné 39. Od 3. května 1958 je dům evidován jako nemovitá kulturní památka, zapsaný ve státním seznamu kulturních památek pod rejstříkovým číslem 41522/7-6009. Dům patří k nejvýznamnějším stavbám v historickém jádru Kroměříže, které je městskou památkovou rezervací.

Dům je při průčelí opatřen podloubím, zaklenutým čtyřmi poli křížové klenby s pasy. Má čtyřkřídlou dispozici s nepravidelným vnitřním dvorem. Podsklepena je jeho levá a střední část průčelního křídla. Suterén má nepravidelnou velmi členitou dispozici, která dokládá dva původně samostatné sklepy dvou druhotně sloučených domů. Podzemí je tvořeno dvěma oddělenými sklepními prostory, přístupnými z podesty přiléhající k průjezdu. K podestě přiléhají dvě přímá cihelná schodiště s odlišnou osovou orientací, zaklenutá stlačenými valenými klenbami.

Pod zadní část levého traktu je situován malý sklep, tvořený pouze jediným prostorem, který je odvětráván směrem jak do dvora, tak štěrbinovými okny do druhé větší podzemní dispozice, rozkládající se pod středním a přední částí levého traktu. Sklep je vyzděn z cihelného zdiva a zaklenut stlačenou valenou klenbou. Zbylá větší část podzemí je tvořena nepravidelnou složitou dispozicí, která vznikala postupně a odlišuje se skladbou i strukturou použitého zdiva i různým průběhem a výškou valených kleneb. Část této dispozice zřejmě kdysi zasahovala i do náměstí, kde byla zjištěna při záchranném archeologickém průzkumu. Za hloubkově orientovaným schodištěm následuje první ze sklepů s nízko založenou valenou klenbou vyzděnou z lomového kamene, z něhož byla vložena cihelnou příčkou vytvořena propojující chodba do dalších částí navazujících suterénů. Ze zadní části této dodatečně vytvořené chodby, která je téměř plochostropá, jsou přístupné oddělené sklepy pod středním i levým traktem.

Směrem k průčelí navazuje na druhotně vytvořenou podélnou chodbu pod středním traktem další původem starší podélná chodba lichoběžníkového půdorysu zaklenutá cihelnou valenou klenbou, která ústí do dvou sklepů při průčelí, zaklenutých valenými nízko založenými klenbami vyzděnými z lomového kamene. Z nich vzdálenější sklep už zasahuje pod prostor podloubí. Do obou těchto předních sklepů jsou druhotně vloženy statické obdélné pilíře. Do chodby s lichoběžníkovým půdorysem ještě ústí úzká příčně orientovaná chodbička s valenou klenbou, která je vyzděna z cihel. V jejích bočních stěnách se nacházejí tři niky se segmentovými záklenky, při zadní stěně fragment schodiště, původně zřejmě přístupného z bývalého mázhauzu.

Sklep pod levým traktem je tvořen šesti průchozími prostorami. Všechny jsou zaklenuty valenými klenbami. Při vstupu se nachází zhruba čtvercová prostora, plnící funkci spojovací předsínky. Z ní jsou přístupné malý sklípek se zbytkem tří betonových kádí sloužícími k praní a větší zadní sklep se šterbinovými větracími otvory do již zmíněného samostatně přístupného sklepa, obráceného do dvora.

Přední část dispozice pod levým traktem vyplňují dva podélně orientované sklepy s valenými klenbami vyzděnými z lomového kamene a příčně orientovaný velký sklep. Menší z podélně orientovaných sklepů je předělen vloženu obloukovou cihelnou příčkou, která vytváří do obou sousedících sklepů oddělené samostatné přístupy. Oba tyto prostory se nacházejí pod schodištěm do patra. Velký přední příčně orientovaný sklep pod levým traktem je odvětráván šachtovým oknem do podloubí a je vyzděn z cihel. Vstupy a průchody do jednotlivých sklepů mají vesměs různě stlačené cihelné obloukové záklenky. Část sklepů je rozdělena lat'ovými příčkami na samostatné sklepní kóje.

Fasáda průčelí, je dnes dělena do dvou nesourodých částí s rozdílnou výzdobou a plastickým členěním, což opticky naznačuje původní existenci dvou samostatných domů. Celé přízemí je prolomena čtyřmi nestejně širokými oblouky podloubí a členěno pěti zešíkmenými opěrnými pilíři se stříškou z pálené krytiny. Stlačené oblouky podloubí rámuje u pravé části domu ornamentální sgrafitový vlys.

Dva zbývající oblouky nejsou ničím zvýrazněny. Hladkou trojosou fasádu levé části domu, ukončenou jednoduchou vyloženou korunní římsou, prolamují okna rámovaná šambránami s přímými nadokenními a parapetními římsami. Korunní římsa plynule pokračuje i na fasádu pravé části domu a obě rozdílné fasády tím spojuje.

Nad vrchol levého širšího oblouku pravé části domu je do fasády vsazena obdélná kamenná erbovní deska se znakem olomouckého biskupa Karla z Liechtensteinu-Kastelcornu. Součástí erbovní desky je volutami zdobený štítek s čtyřřádkovým nápisem: **CAROLVS EX COMITIBVS / DE LIECHTENSTEIN EPIS[COPUS] OL/OM[UCENS]I[S] S. R. I. P[R]IN[CEP]S REGI[AE]. BOHEMIAE CAP[ELLAE] / COMES ANNO M. DC. L X VI.**

Patra fasády pravé části domu jsou od přízemí oddělena sgrafitovým vlysem a od sousedního domu čp. 40 a levé části domu čp. 39 nárožní sgrafitovou bosáží. Prolamují je v obou podlažích čtyři okna, rámovaná kamennými ostěními s přímými nadokenními římsami. Nad nimi jsou umístěny stylizované sgrafitové suprafenestry. Meziokenní pole pokrývají figurální tři figurální sgrafita, pole uprostřed, které se figurální sgrafito nedochovalo, je prázdné.

Také okna druhého patra pravé části domu, které není odděleno žádným architektonickým článkem, mají kamenná ostění s přímými římsami. Jsou propojena širokým meziokenním sgrafitovým pásem s ornamentálními a figurálními motivy. Ikonografie sgrafitové výzdoby byla analyzována v předchozí kapitole. Fasádu průčelí ukončuje profilovaná korunní římsa. Půdní prostor pod sedlovou střechou krytou pálenou krytinou, osvětlují tři malé střešní vikýře. Střešní žlab je nadstřešní.

Dvorní fasáda hlavního průčelního křídla je hladká, prolomená novodobými dvojdílnými a trojdílnými okny rozdílné šířky a členění. Průjezd je uzavřen novodobými dřevěnými prosklenými dveřmi s obloukově ukončeným nadsvětlíkem. Nádvoří prodloužené průjezdové části vstupního křídla je ve dvoře

staticky zesíleno dvěma zešíkmenými opěrnými pilíři. Boční z nich má stříšku. Fasáda levého křídla, které na hlavní křídlo navazuje jednoosým fragmentem, starší renesanční stavby, je ukončena profilovanou korunní římsou. V přízemí je prolomena pětí okny s mřížemi a vstupem na schodiště do patra. Patro prolamuje pět oken s lištovými šambránami.

Fasáda pravého bočního křídla je ukončena jednoduchou korunní římsou a členěna v přízemí i patře okny s lištovými šambránami. Patro je přístupné přiloženým vnějším přímým schodištěm. Je osvětlováno dvěma otevřenými oblouky, horní podesta oknem. V přízemí patro prolamují čtyři okna a vstup, v patře pět oken.

Zadní křídlo je v levé části dvoutraktové, v pravé části s průjezdem jednotraktové. Dvorní trakt levé části směrem do dvora osvětlují dvě okna a vstup. Jednotraktovou pravou část zadního křídla člení mohutný obloukový pas, na který navazuje průjezd. Patro dvoutraktové části osvětlují směrem do dvora tři okna, nad klenebním obloukem užší části je situována chodba osvětlovaná pásem čtyř oken. K nároží rozšířené dvorní části zadního křídla je přiložen zesilující statický pilír se sešíkmenou střechou krytou bobrovkou. Zadní hladká fasáda je v přízemí prolomena vjezdem uzavřeným vraty a ukončeným obloukem, který je orámován lištovou paspartou, završenou hladkým klenákem. Zbývající část je členěna čtyřmi okny s hladkými lištovými šambránami. U sedmi oken v patře jsou v šambránách plasticky zvýrazněny parapety. Korunní římsa má nepřilíš výrazný plastický profil.

Průčelní křídlo je dvoupatrové, obě boční a zadní křídlo jednopatrová. Přízemí průčelního křídla má hloubkově orientovanou čtyřtraktovou dispozici. Krajní trakt zprava, při popisech označovaný jako čtvrtý, vyplňují čtyři zaklenuté místnosti. Přední hloubkově orientovaná je zaklenutá valenou klenbou s lunetami. Tři následující místnosti mají osovou orientaci podélnou. Zaklenuty jsou valenou klenbou a valenými klenbami s lunetami.

Třetí trakt je tvořen v přední části širokou dolní síní, tak zvaným mázhauzem, a na něj navazujícím užším průjezdem do dvora. Mázhauz je zaklenut valenou klenbou s lunetami, průjezd jen klenbou valenou. Do mázhauzu i přední části průjezdu jsou vestavěny tři obdélné kóje, které dříve sloužily k uskladnění dřeva. Do vstupů jsou osazena druhotně použitá renesanční kamenná ostění, která byla získána při přestavbě domu v 19. století. V zadní části na tyto kóje navazuje vstup do suterénu. Mázhauz i průjezd jsou vydlážděny špalíčky z tvrdého dřeva.

Druhý trakt vyplňuje podesta zaklenutá křížovou klenbou a z ní vystupující přímě dolní rameno schodiště do patra. Za schodištěm se nachází místnost zaklenutá valenou klenbou s lunetami. Podesta schodiště je směrem z mázhauzu uzavřena novodobou kovanou dvoukřídlou otvíravou mříží, osazenou do atypického kamenného manýristického portálu s obloukovým záklenkem, na který dosedá přímé kladí. Vnější strana archivoly oblouku, děleného do čtyř shodných segmentů, je zdobena stlačenými volutami a stylizovanými kapkami. Oblouk portálu je vynášen dvěma sloupky s římsovými hlavicemi a sokly zdobenými diamantovými bosami.

První, zleva krajní, trakt vyplňuje lichoběžníková místnost zaklenutá křížovými klenbami s vytaženými hřebínky, která je dnes přístupná ze sousedního domu a je využívána Muzeem Kroměřížska. Levé dvorní křídlo zadní části domu, ve svém přízemí také užívané Muzeem Kroměřížska k výstavním účelům, je tvořeno schodištěm do patra a dvěma místnostmi zaklenutými křížovými klenbami. Obdobnými klenbami je zaklenuto i šest místností v přízemí pravého křídla. Zadní křídlo dvorní části je ve své levé části dvoutraktové, v pravé části jedoutraktové.

Jedoutraktovou část křídla vyplňuje průjezd, zaklenutý křížovou klenbou, plochostropá místnost po jeho levé straně a místnost po pravé straně, zaklenutá podélně situovanou valenou klenbou s lunetou. Před průjezdem je směrem do dvora přiložen obloukový pas vynášející chodbu v patře. Dvoutraktová část zadního křídla je při uličním průčelí tvořena velkou plochostropou místností, původně zaklenutou, předělenou lat'kovými příčkami a prostorem s druhotně vloženým

kovovým schodištěm do patra. Trakt obrácený do dvora vyplňuje místnost zaklenutá valenou klenbou s protilehlými lunetami a za ní plochostropá dolní podesta schodiště do patra.

Také dispozice patra přední části domu je čtyřtraktová. Přední místnosti všech čtyř traktů, nestejně šíře, obrácené do náměstí, jsou zaklenuty valenými klenbami s protilehlými a styčnými lunetami. Ve čtvrtém pravém traktu na místnost při průčelí navazují dvě místnosti s valenými klenbami a za nimi místnost s valenou klenbou s lunetami. Ve třetím traktu dispozice pokračuje velkou sálovou místností a k ní přilehající malou místností, obě jsou zaklenuty valenou klenbou s protilehlými lunetami. Za místností druhého traktu se nachází hala se schodištěm do druhého patra, s podestou zaklenutou křížovou klenbou. V prvním levém traktu dispozici doplňuje malá valeně zaklenutá místnost s vloženými příčkami, místnost zaklenutá valenou klenbou s protilehlými lunetami a krátká lichoběžníková plochostropá chodbička do patra levého dvorního křídla.

Patra bočních křídel s jedinou výjimkou plochostropá. Zaklenutá je pouze jedna místnost v pravém křídle, která přímo navazuje na pravý trakt přední části domu. K ní přiléhá prostora s vloženým vřetenovým schodištěm do půdního prostoru, uzavřeného kovovými protipožárními dveřmi. V zadním dvorním křídle se dochovala klasicistní dispozice se stropními zrcadly, která je v krajní levé části křídla porušena novým kovovým schodištěm.

Druhé patro v přední části domu má členitou plochostropou dispozici, vesměs s novými stropy, a dvěma novými schodišti. V zadní části dvou pravých traktů jsou nevkusné novodobé lakované trámové stropy. Dochováno je staré přímé schodiště do půdního prostoru. Do většiny z místností tohoto podlaží jsou vloženy nové příčky a sociální zařízení. Schodiště do druhého patra je opatřeno jednoduchým kovovým zábradlím. Přímé dřevěné schodiště do půdního prostoru předního domu je umístěno v jeho pravé polovině. Nedávno sanovaný krov nevykazuje závažnější nedostatky. Půdní prostor rozčleněn lat'ovými příčkami.

VÝZNAMNÉ PROSTORY, KONSTRUKCE, ARCHITEKTONICKÉ ČLÁNKY A ŘEMESLNÉ DETAILS

1. Sgrafitová výzdoba fasády průčelí.
2. Otevřené podloubí.
3. Kamenná erbovní deska na průčelí.
4. Kamenná okenní ostění na průčelí.
5. Křížové klenby s obloukovými pasy v podloubí.
6. Kamenný vjezdový portál s obloukovým záklenkem.
7. Nákolníky vjezdového portálu.
8. Průjezd s křížovou klenbou v zadním křídle domu.
9. Vynášecí klenební oblouk zaniklé chodby ve dvorní fasádě zaniklého zadního křídla.
10. Vnější schodiště do patra pravého dvorního křídla.
11. Točité schodiště do podkroví v pravém křídle.
12. Kovové dveře na točité schodiště v patře pravého bočního křídla.
13. Probíjené okenní mříže v levém křídle.
14. Probíjené mříže v průjezdu do dvora průčelního křídla.
15. Stará dispozice suterénu.
16. Valené klenby a pasy v suterénu.
17. Klenba průjezdu do dvora v průčelním křídle.
18. Druhotně osazená kamenná ostění průjezdu do dvora v průčelním křídle.
19. Špalíčková dlažba průjezdu do dvora v průčelním křídle.
20. Kamenný vstupní portál ve vstupu do patra.
21. Mříž vstupního portálu do patra.
22. Schodiště do patra.

23. Dispozice patra průčelního křídla.
24. Klenby v patře průčelního křídla.
25. Kachlová kamna v patře průčelního křídla.
26. Segmentové záklenky okenních špalet v patře průčelního křídla.
27. Dochovaná stropní zrcadla v patře zadního domu.
28. Fragmenty historických maleb zjištěné v bývalém muzejním depozitáři.
29. Klenby v přízemí obou bočních křídel.
30. Dispozice obou bočních křídel v přízemí.
31. Vjezdový portál průjezdu zádním křídlem.
32. Kamenná dlažba v podloubí.
33. Schodiště do půdního prostoru v přední části domu.

HLAVNÍ STAVEBNÍ ZÁVADY

1. Špatný stav omítek v podloubí.
2. Trojdílná okna ve dvorní fasádě průčelního křídla.
3. Novodobé dřevěné konstrukce v suterénu.
4. Betonové nádrže prádelny v suterénu.
5. Druhotně vložené zděné a lat'ové dělicí příčky v suterénu.
6. Zaslepená větrací šachtová okna v suterénu.
7. Dělicí příčky v mázhauzu přízemí průčelního křídla.
8. Dřevěná prosklená dělicí příčka v patře průčelního křídla.
9. Konstrukce novodobého zábradlí schodiště do druhého patra.
10. Novodobé nevhodné stropní trámové konstrukce ve druhém patře.
11. Odstranění kleneb v přízemí zadního dvorního křídla.
12. Novodobé schodiště do patra a podkroví v zadním dvorním křídle.
13. Novodobé dělicí příčky v přízemí, žlutě vyznačené na plánu rozboru konstrukcí.
14. Dřevěné lat'kové příčky v přízemí zadního dvorního křídla.
15. Novodobé dělicí příčky v prvním patře, žlutě vyznačené na plánu rozboru konstrukcí.
16. Novodobé dělicí příčky ve druhém patře, žlutě vyznačené na plánu rozboru konstrukcí.
17. Některé novodobé podlahy ve všech nadzemních podlažích.

NÁVRH OBNOVY

Dům čp. 39 patří svou dispozicí i průčelní fasádou k nejlépe dochovaným historickým domům v Kroměříži. Z tohoto hlediska by měla být jeho obnově a údržbě věnována zvýšená a soustavná pozornost. Na fasádě průčelí je zapotřebí obnovit omítky na opěrných pilířích a zvýšit její odolnost proti vlivu dešťové vody. Opravena musí být i omítka v podloubí, kde navrhuji osadit informační desku o historii domu. Odstraněna by měla být tabulka ze vstupních dveří a dveře po obnově povrchové úpravy ponechány bez jakýchkoliv informačních návěstí. Okrové tónování fasád ve dvoře navrhuji při další opravě potlačit. Trojdílná okna ve dvorní fasádě předního domu navrhuji nahradit okny jen dvoudílnými.

V dispozici suterénu je zapotřebí odstranit všechny lat'ové příčky a vhodným způsobem obnovit přirozený způsob odvětrávání šachtovými okny. Dispozice podzemí umožňuje toto podlaží podle potřeby buď rozdělit na dvě části se samostatnými vstupy, nebo naopak ho celé propojit a jedno ze schodišť využít jako únikové. U podpěrných pilířů doporučuji prověřit jejich statickou funkci a uvážit reálnou možnost jiného způsobu zabezpečení nadzemních konstrukcí. Po konzultaci s odborným pracovištěm památkové péče navrhuji posoudit funkčnost a nezbytnost obou dodatečně vložených cihelných příček pocházejících z 19. století. Staré omítky na klenbách musí být zachovány a konzervovány.

V přízemí předního domu navrhuji zvážit existenci vestavby do bývalého mázhauzu a průjezdu do dvora a možnost osazení druhotně osazených renesančních kamenných ostění až do odkryté boční stěny. Odstraněním těchto obtížně využitelných přístavků by mohlo dojít k obnově původní renesanční dispozice celého přízemí předního domu. Vybourat doporučuji také dvě vložené příčky v pravém traktu.

V dispozici dvorních křídel došlo v poměrně nedávné době k velmi negativní úpravě levé části přízemí zadního křídla, kde byly odstraněny barokní klenby a vloženo nevhodné kovové schodiště do patra. Navrhuji vybouranou klenbu obnovit, patrně v novodobé betonové konstrukci, a vybudovat nové příznané

pevné schodiště se stropním zrcadlem, obdobným jaká se nacházejí v přilehlých místnostech.

V prvním patře předního domu by měly být odstraněny všechny vložené, naštěstí jen lehké příčky. U dvoukřídlých dveří osazených do kamenného portálu s erbem navrhuji změnit stávající bílý barevný nátěr dřevěných i kovaných konstrukcí. Při obnově omítek v interiérech zaklenutých valenými křížovými a valenými klenbami s lunetami musí být věnována zvýšená pozornost ostřejšímu vytažení jejich hran. V pravém dvorním křídle doporučuji odstranit příčky u točitého schodiště na půdu a uvážit možnost obnovy odstraněných stropních zrcadel, podle dochovaných stropů v zadním křídle.

Ve druhém patře, vybudovaném jen v předním domě, existuje řada nových dělicích příček, vzniklých při opakovaných úpravách zdejších bytů, zejména v souvislosti s jejich rozdělováním a vestavbou sociálních zařízení. Tuto dispozici je možné upravovat podle nového využití. Za nevhodný prvek v historickém domě považuji novodobé trámové stropy se zcela nevhodnými proporcemi, konstrukcí a povrchovou úpravou. Pokud by měly být při obnově ponechány, doporučuji provést alespoň jejich citlivější matnou barevnou povrchovou úpravu. Také zábradlí schodiště do druhého z pater není u tak významného domu odpovídající. Krov nad celým domem byl v nedávné době sanován a vyžaduje zatím jen průběžnou údržbu.

V průběhu rekonstrukce je zapotřebí provádět nepřetržitý památkový dozor a sondážní průzkumy konstrukcí stropů ve dvorních křídlech a stratigrafické průzkumy omítek, zejména v manýristických interiérech prvního patra, včetně dochovaných špalet, kde lze předpokládat další výskyt dekorativní výzdoby. Velká pečlivost by měla být věnována i modelaci omítek hřebínků vstřícných a styčných lunet a křížových klenb.

Všechny výše uvedené návrhy mají doporučující charakter a nenahrazují odborné stanovisko výkonného orgánu státní památkové péče.

PRAMENY A LITERATURA

Archivní prameny

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž.

Mapa Stablního katastru města Kroměříže, Ústřední archiv zeměměřictví a katastru Praha.

Archiv stavebního úřadu Městského úřadu v Kroměříži, složka domu čp. 41.

Archiv Národního památkového ústavu v Praze, územní odborné pracoviště Kroměříž, dokumentace domu čp. 41.

Líbal, D. a kol.: Kroměříž, historické jádro, složka čp. 41, SÚRPMO Praha 1958.

Literatura

Jůza, V. Krsek, I. Petřů, J. Richter, V.: Kroměříž, Praha 1963.

Perůtka, M. (ed.): Kroměříž, historické město a jeho památky, Kroměříž 2012.

Peřinka, F. V.: Dějiny města Kroměříže, díl I., Kroměříž 1913.

Peřinka, F. V.: Dějiny města Kroměříže, díl II., část I. – II., Kroměříž 1947.

Peřinka, F. V.: Dějiny města Kroměříže, díl II., část III., Kroměříž 1948.

Peřinka, F. V.: Dějiny města Kroměříže, díl II., část IV., Kroměříž 1949.

Peřinka, F. V.: Dějiny města Kroměříže, díl III., Kroměříž 1940.

Peřinka, F. V.: Kroměřížský okres, Vlastivěda Moravská, Brno 1911.

Samek, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska 2, Praha 1999, s. 220–257.

Vacková, J.: Ikonografie Kroměříže od konce 16. století do poloviny 17. století, Zprávy památkové péče, 1959, s. 81–88.

Weisser, P.: Renesanční figurální sgrafito na průčelích moravských městských domů, disertační práce, FFUP, Olomouc 2011.

SEZNAM OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

1. Výřez s katastrální mapy města Kroměříže, modře vyznačen dům čp. 39.
2. Výřez z mapy Stablního katastru z roku 1830.
3. Veduta Kroměříže z doby kolem roku 1597. Dřevořez značený monogramem CM.
4. Veduta Kroměříže od Jana Willenberga z roku 1593. Dřevořez z knihy Bartoloměje Paprockého z Hlohola a Paprocké Vůle Zrcadlo slavného Markrabství moravského.
5. Veduta Kroměříže ze třetí čtvrtiny 17. století. Mědirytina s leptem.
6. Veduta Kroměříže z první poloviny 18. století od Bedřicha Bernarda Wenera. Kresba černým perem.
7. Mapa města se židovskými domy z 18. století.
8. Náměstí, fotografie z první třetiny 20. století.
9. Dobová fotografie z přelomu 19. a 20. století, zachycující průčelí se zazděným podloubím.
10. Dobová fotografie z první poloviny 20. století, zachycující průčelí se zazděným podloubím.
11. Dobová fotografie s odkrytými sgrafity z přelomu padesátých a šedesátých let 20. století.
12. Letecký snímek na blok domů na Velkém náměstí s domem čp. 39.
13. Plán zazdění podloubí z roku 1875, ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sig. 13766.
14. Detail plánu zazdění podloubí z roku 1875, ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sig. 13766.
15. Situační plán sklepů v čp. 39 se jmény nájemníků, ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS.
16. Situační plán přízemí v čp. 39, ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sig. 13775.

17. Situační plán druhého patra čp. 39, ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sig. 13775.
18. Plán stavebních úprav ve druhém patře, ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sig. 13739.
19. Situační plán všech tří podlaží, ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS, sig. 13775.
20. Plán opravy dvorní fasády zadního křídla domu z roku 1975, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
21. Plán opravy ve druhém patře z roku 1965 Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
22. Plán opravy průčelní fasády domu z roku 1975, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
23. Plán opravy dvorní fasády levého bočního křídla domu z roku 1975, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
24. Plán opravy dvorní fasády pravého bočního křídla domu z roku 1975, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
25. Půdorys přízemí domu z roku 1975, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
26. Půdorys prvního patra domu z roku 1975, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
27. Půdorys prvního patra domu z roku 1975, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
28. Plán opravy uliční fasády zadního křídla domu z roku 1975, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
29. Úprava sociálního zázemí čajovny v přízemí z roku 1995, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
30. Úprava sociálního zázemí čajovny v přízemí z roku 1995, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.

31. Půdorys přízemí přední části domu s drobnou úpravou pro vstup do Čajovny, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
32. Plán sanace krovu z roku 2001, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39, červeně označeny sanační zásahy.
33. Návrh barevnosti fasády průčelí, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
34. Návrh barevnosti uliční fasády zadního křídla, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
35. Návrh stavební úprav v prvním patře z roku 1965, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
36. Návrh stavební úprav ve druhém patře z roku 1965, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
37. Zadní části domu čp. 39 a sousedního domu čp. 40, Archiv Stavebního úřadu města Kroměříže, složka čp. 39.
38. Pohled na blok domů s čp. 40, 39 a 38.
39. Fasáda průčelí domu čp. 39.
40. Detail sgrafit mezi okny v prvním patře, levá část.
41. Detail sgrafit mezi okny v prvním patře, pravá část.
42. Sgrafita ve druhém patře.
43. Kamenná erbovní deska na průčelí se znakem olomouckého biskupa Karla z Liechtensteinu-Kastelcornu.
44. Detail sgrafitové výzdoby oblouku podloubí.
45. Klenba v podloubí.
46. Průhled podloubím směrem k zámku.
47. Kamenný portál průjezdu.
48. Okna v podloubí
49. Dvorní fasáda zadního křídla.
50. Fasáda pravého bočního křídla.
51. Dvorní fasáda předního domu.

52. Fasáda levého bočního křídla.
53. Klenba v průjezdu zadním domem.
54. Detail probíjené okenní mříže.
55. Detail probíjené okenní mříže nad vstupem do suterénu.
56. Vstupy do suterénů na podestě při průjezdu do dvora.
57. Klenba v přední části suterénu.
58. Klenba v přední části v suterénu.
59. Detail větracího okna v suterénu.
60. Klenební pas před obloukovou chodbou.
61. Detail dřevěných kójí v suterénu.
62. Klenební cihlový pas v suterénu.
63. Suterén za obloukovou chodbou.
64. Průhled hlavními sklepy.
65. Pohled na smíšené zdivo v suterénu.
66. Boční chodba v suterénu.
67. Průhled průjezdem předního domu směrem do dvora.
68. Průhled průjezdem předního domu směrem k průčelí.
69. Detail špalíčkové dlažby v průjezdu předního domu.
70. Druhotně použitá renesanční kamenná ostění ve vestavbě do průjezdu předního domu.
71. Detail kamenného vstupního portálu před schodištěm do patra předního domu.
72. Schodiště do patra předního domu.
73. Portál v patře předního domu.
74. Erbovní štít ve štítu portálu v prvním patře předního domu.
75. Dřevěná příčka v prvním patře předního domu.
76. Kachlová kamna v prvním patře předního domu.
77. Interiér patra předního domu s místností obrácenou do náměstí.
78. Interiér patra předního domu s místností obrácenou do náměstí.

79. Konstrukce schodiště do pater předního domu.
80. Horní část schodiště ve druhém patře předního domu.
81. Novodobý trámový strop ve druhém patře předního domu.
82. Podstropní štukové zrcadlo v patře zadního domu.
83. Schodiště do patra v zadním domě.
84. Segmentový záklenek okna v patře, obráceného do dvora.
85. Schodiště do patra pravého bočního křídla a vstup na točité schodiště.
86. Schodiště do patra pravého bočního křídla, pohled shora.
87. Schodiště do podkroví.
88. Detail konstrukce krovu.
89. Pohled na pultovou část krovu.
90. Detail komínů v podkroví.
91. Interiér přední části přízemí v levém traktu.
92. Fasáda zadního křídla.